

TARUPETTAI

KARULA RAHVUSPARGI INFOLEHT NR. 35 SUVI 2008

Pilt eräkogost

REKTRI TERVÜTÜS

Timahavva om Kaika suvõülikool peräkõrd joudnuq pikkä tsõõri piten otsaga jälki tagasi Kaikalõ. Taasama vana Kaika koolitarõ mano, kon tedä kunagi perädü ammuq edimäst kõrda peeti. Inemiseq, kiä tuun edimädsen suvõülikoolin käveq, tiidvāq, et tuu oll' säänest äkilst väke täüs ku üts piksetsāhvähüs, miä heränd' hulga inemiisi jälki umma kiilt kõnõlõma, kirotama ja timä hääs tüüd tegemä. Tuu edimäne läügähüs tougas' kõva huuga käümä võro keele ja kultuuri liikmisõ. Hulk asjo, midä Kaikal 20 aastakka tagasi õnnõ hõl'ahõldi, ommaq ärq tettüq. Võro keelen om vaihõpääll tett ka sääntsit asjo — näütüses võrokeeline õurolaul ja Uma pido —, midä

tuul aol kiä mõtõldagi mõista-as. Naaq ommaq vägevāq herändüseq, mink juurõq ommaq Kaika suvõülikoolin ja tedä kõrraldanuidõ herksāmbide võrokõisi meelen. Jääs luutaq ja kõvva suuviq, et mi uma miil ja vaim kasusõq suvõülikoolõ ja muiõ umakeelitside ja -meelitside valgusläügähüisi abiga sääntsēs jovvus, miä herändäs terve mi rahva ummi latsiga umma kiilt kõnõlõma ja mi maakõist ja viikeist kõgõ timä luudu ja säädüga süämeest hoitma. Nii kimmāhe kõnõlõma ja häste hoitma, et taa olnuq elo ja tulõvigu võti nii Võromaalõ ku tervele vanalõ, hääle, ilosalõ ja kirivāle ilmalõ.

Jüva Sullõv

KAIKA SUVÕLIKUUL 20

Tasos kõrras tagasi kaiaq, miä võrokeelitsin suvõüli-koolõn taa katõ aastakümne seen tett om. Muidoki om tan peet loengit, tutvustõt kotussit, koolitõt latsi ku suuri, tett muusikat, tiatrit ja midä kõkkõ viil...

1. Kaika 1989, Karula khk. Tan peeti sis toonaq, põimu-kuu 6.–9. pääväl võrokõisi kõgõ edimäne Kaika suvõüli-kuul. Edimäst kõrda kõnõldi laembalt võrokõisist ja võro keelest ni arotõdi võro keelen tiidüse üle. Osavõtjtit oll' 138. Kõnõlõjidõ hulgan olliq Kama Kaido, Viselä Agu, Keema Hella, Kaalebi Ain, Kronbergi Janika, Kauksi Ülle, Ojala Uno, Kasagu Enn ja Kõivo Madis.
2. Loosi 1990, Vahtsõliina khk. Loosi koolimaja man prooviti mõttõtalgidõga selges kõnõldaq võro liikmisõ lähämbit ja kavvõmbit tsihte. Arotõdi, kuimuudu saa võro keeli kõnõldaq armastusõst. Tutvustõdi Võromaalt peri kirändüsinemiisi.
3. Obinitza 1991, Setomaa. Suvõülikuul joud' edimäst kõrda Võromaalt vällä Setomaalõ. Obinitza suvõülikuul oll' praktiidsõ kallakugaq: opiti savi vuulmist, kandlõtegemist ja pillimängõ. Loengidõ keskpunktin olliq Setomaa ja setoq.
4. Kuudsi 1992, Harglõ khk. Kaika suvõülikuul Kuudsil lätt aolukku tuuga, et kutsuti kokko kiräviisitoimkund ja naati luuma võro kiräviisi. Pääle tuu tutvustõdi Mehkamaad, tuu kiilt ja kultuuri.
5. Sulbi 1993, Urvastõ khk. Sulbin tetti edimäst kõrd suvõülikuulõ aoluun võrokiilset näütemängõ. Lavakunsti- tudõngiq mängõq vana veskitammi pääl Ingo Normedi iistvõtõmisõl tükkü "Pühäjõõ kättemass". Arotõdi edesi võro kiräviisi ja kiräkeele asjo.
6. Põlva 1994, Põlva khk. Tan oll' suvõülikuul edimäst kõrd liinan. Kiumal mängiti näütemängu "Põud ja vihm Põlva kihelkonnast..." Keset näütemängu naas' sadama piksevihma, eelektri läts' ärq ni näütemäng lõppi künd-levalgõn.
7. Lüllemäe 1995, Karula khk. Kõnõldi kodoluust, Karula kirämehest Jaan Lattikust ja õkva valla tettü Võro Insti- tuudi plaanõst. Vanõmuisõ tiatri mängõ ütte ossa Ber- nard Kangro näütemängust "Susi", õdagu mängõ and- sambli Ummamuudu.
8. Viitinä 1996, Rõugõ khk. Viitinän oll' pääteemäs ki- rändüs. Kõnõldi Karl Ast Rumorist, Juhan Jaigist, Kauksi Üllest ni ka mõisaprovvast von Krüdenerist. Vanõmuisõ tiatri mängõ Kauksi Ülle ja Sven Kivisildnigu tükkü "Tand- sja pühälik".
9. Vilustõ 1997, Räpinä khk. Päält harilikõ ettekandidõ peeti ka keelekonvõrentsi. Üüsidsõ loengu taivatähist, tähtkujõst ja noidõ võrokeelitsist nimist pidi tähetiidläne Enn Kasak.
10. Põlgastõ 1998, Kanepi khk. Põlgastõ suvõülikooli tekk' esiqerälidses võrokeeline jumalateenistüs Kanepi kerikun. Opõtaja Jüri Pallo pidi tartokeelidsõ pühäkirä perrä uma egäpühäpäävädse jutusõ. Vanõmuisõ tiatri mängõ tükkü "Elli".
11. Lepistü 1999, Rõugõ khk. Suvõülikuul tetti vallaõ

Kaika koolimaja man. Kõnõldi instituudi suurõst võro keele arvamisuringust. Kaeti Juhan Jaigi kodotallo ja Virunuka kalmit. Võro rahvatiatri mängõ Juhan Jaigi tük- kü "Pido pahandusõga".

12. Mehikuurma 2000, Räpinä khk. Edimäst kõrd peeti Kaika suvõülikuuli parlatsõn Tarto maakunnan. Tutvust tetti Võromaa kõgõ põh'apuulsõmba nukaga. Lämmijär- ve veeren mängiti Kauksi Ülle näütemängõ "Ah tsusku külh...", kõnõldi järvest ja tetti laivasõitu.

13. Pikäkannu 2001, Rõugõ khk. Pääteemas oll' mõts. Vana mõtsaveli Alfred Käärman opas' poiskõisilõ punkri ehitämist. Käüti viimädse mõtsavele August Sabbe huk- kasaamiskotussõn. Umist kõüdüssist Pikäkannu kandi- ga kõnõl' kiränik Jaan Kaplinski. Laul' vahtsõnõ laulu- punt Lõkõriq.

14. Miss'o 2002, Vahtsõliina khk. Miss'on peeti edimäd- seq võrokeelidsõq internetiettekandõq ja suvõülikooli kõrraldamisõlõ panniq ola ala q ka paikligu Kolmõ Kan- di Klubi inemiseq. Osaliisilõ näüdati võro kiilde pantuid puutriprogrammõ ni Võromaa kotusõnimmi teedüskoko.

15. Urvastõ 2003, Urvastõ khk. Urvastõ suvõülikuul oll' veidüq sportligumb ku muido, kavan oll' jalgpall, mink iistvõtõjas rektoriherr Contra. Kõnõldi Urvastõ kandist ni võro keelest ja kultuurist. Padari Ivari ja Pulga Jaan vaid- liq Öuruupa Liido üle.

16. Vahtsõ Roosa 2004, Harglõ khk. Mõtsavele talon kõnõldi Vahtsõ-Roosa küläst, a ka võro keele saisost ja keelepoliitikast. Võro Tiatriateljee mängõ Olavi Ruitla- sõ tükkü "Voll". Peeti võro keelen koolitunnõ: võro kiil, matõmaatiga, keemiä. Mängiti jalgpalli Võromaa ja Se- tomaa vaihõl.

17. Vana-Koiola 2005, Põlva khk. Pääteemas oll' latsiga võro keele kõnõlõminõ. Olliq võrokeelidsõq koolitunnig, järve veeren tetti latsilõ uppujidõ pästmise oppust ja see- nehuviisilõ mõtsan kikkasiini korjamisõ oppust. Tulõtõ- di miilde, et Võromaa päällin olõsi võinuq ollaq Vanan- Koiolan.

18. Valgjärve 2006, Kanepi khk. Olti pia Tartomaa veere pääl ja kõnõldi võro keele asjo kõrval pall'o ka tarto kee- lest. Võeti linti võrokeeline radio üü-ülikuul ja kullõldi kullõmistükkü "Ahi". Contra pand' kõgõ rahva kooli moro pääl võimõlõma. Põlva maavanõmb Urmas Klaas üt' edimäst kõrd vällä võrokeelidsõ laulupido mõttõ.

19. Ruusa 2007, Räpinä khk. Päält paigapäälitõside asjo arotõdi võro kultuuri väärtüse üle, kullõldi lauluparkõ Lii- so ja Ütsiotsõ laulu, käüti Leevakul kaeman näütemängõ "Jõvvu jaam", kaeti võrokeelitsit multikit, tetti võrokeelist diskot. Edimäst kõrda olliq suvõülikooli pääkõrraldajaq paigapäälidseq inemiseq.

20. Kaika 2008, Karula khk. Timahavva kaias Kaikal ta- gasi ja võetas kokko tettüt ni tetäs muud, miä kavan lu- kõq om vai ka tuud, midä säääl nätäq olõ-õi, a midä iks suvõülikoolõn tett om vai tetäq saa.

Pikembält saa suvõülikoolõst lukõq Võro Instituudi kodo- lehe päält: www.wi.ee ja võro vikipeediäst [fiu-vro.wiki-
pedia.org](http://fiu-vro.wikipedia.org)

MIILDETULÖTUS

Edimäst kõrda sattu ma Kaikalõ 20 aastat tagasi. Või jah... nüüd nakka mõtlõma, et no kül ma olõ iks vanas jo elänüq. Sai jo tuulaigu õkva keskkuuli lõpõtõdus ja seto kõrd müris' liinan ja põllu pääl. Sõs oll' kõik tõistmuudu ja kes tulõ mullõ täämpä ütlemä, et sõs oll' parõmp elo – ma lainuda toolõ aomassinat ja saada sinnäq tagasi... A kerik oll' pistü ja maq es eläq tansaman lähkүн Mähkli külän. Ma es mõistaq esiki mõtõldaq tuu pääle.

Oll' nii, et sattu kuikimuudu umma unno Ennu piten edimädsele Kaika suvõulikoolilõ. Mis ma tuulaigu ull-pää iks taast Võromaa värgist tiidse... A põnnõv oll'. Rahvas kõnõl', kuis võinuq iks nii tetäq, et võro kiil olnuq loetav ja kirotdav ja õgasugutsit probliime oll' kõvastõ. Näi säääl elosat Kauksi Üllet ja Pulga Jaani.

KARULA RAHVUSPARGI TULÕVIGUST

Ku ma naksi seod juttu kiroutama, sis ma kai kõgõ-päält üle uma seo keväjä Karula rahvusparki kaitsõ-kõrralduskava jaos kirotdõdu edesõna. Tuu, miä sai säääl üteldüs, tunnus parlaq hindäle küländ rummal lukõq. Ma tennüq siinkotsil väiku vikoparandusõ.

Nimelt ei usuq ma päält seod jaanipäivä inämb keskkunna as'on käüvide ja uutaq olõvidõ ümbrekõrralduisi valgusõn väega, et maal olõsi viil võimalik jovvulist ja mõistlikku ello edesi hoitaq. Ku majandusõ optimiir-mise sildi all kaotõdas tegüside ja päälenakkajidõ maa-inemiisi tüükotussit näide kodo lähküst ärq, sis pand tuu välänpuul Talliina käümä muutusõq, midä saa-i inämb tagasi pöördäq. Õnõs nakka-i "Suur-Talliin" kunagi küündümä vana Võromaa vagatsõhe nukka, väikuhe ja kodotsõhe Karulahe. Siin om viil luutust!

Luutus om tuu, et ma usu väega, et luudusõ kaitsmisõ mõttõviis muutus. Ooda aigo, ku kaitsõala valitsõja om valitsõja periselt, mitte moodu peräst. Ooda aigo, ku kaitsõala valitsõja saa ja tohis luuduskaitsõ alotsidõ maiõ pääl egä kõrd asjo otsustaq õnnõ tuu perrä, kuis kaitsõalalõ ni timä väärtüse püsümisele ja kasumisõlõ kõgõ parõmb om. Ooda aigo, ku otsussidõ tegemise man unõhtõda-i ärq paigapäälist inemist ja ku kaitsõalalõ ommaq kirotdõduq sääntseq säädüseq, kon olõsiq ant võimalus elläq ja tüüd tetäq kõigil nail, kiä olõ-i viil joudnuq ärq Talliina paedaq.

Julgu arvadaq, et Eestimaa pia 100 aastaga vanutsõn luuduskaitsõ mõttõluun ommaq olnuq ülembän nimmaduq väärtüseq tuus vundamendis, kohe pääle om

Võrokõisi sõbõr Tapio Mäkeläinen vurist' ringi nigu vurkann ja kõik ollivaq väega kõvaq meheq... Ja ollivagi! Nüüd takastperrä mõtlõ, et... mõtlõq!!! nii hulga asju omgi ärq tett ja tetäs inne edesi. Mul om parhilla tuu üle väega hää miil. Ma mõtlõ viil, et süamen pidänüq kõik väega rõõmsaq olõma sääntse imme üle.

A ma es tahaq tuulaigu muud tetäq, ku inne nuuri tütrikke takan aiaq ja mul es olõq erilist huvvi, niisama kai, mis tast saa. Mu naabrimiis ja sõbõr Jüva Sullõv oll' kah säääl. Mi ollimi sis hevimeheq ja meile taa asi kõrda es lääq. Jüvä Sullõv läts'ki peräst minemä ja ma lätsi üts üü küüni hainu sisse, kos üts tütärlats võtsõ mul nõna suuhtõ. Vot nii oll' muq aigu.

Navitroll'a

üten paigapäälidse rahvaga üles ehitet toonanõ luuduskaidsõq. Üteliisi naas' ka Eesti rahvas luudusõmihi uskma ja avvostama. Täambädses pääväs om tuud rahva uskmist mõnõl puul küländ veitüs jäänüq.

Karula rahvusparki ja rahva tulõvik saa ollaq õnnõ ütime ja kimmäs edesimineq. Kõik kest edesi. Mi täambäne tarkus piät säädämä tiid, midä mi hummõn üten edesi lää. Ei saaq ega tohiki-i ollaq luuduskaidsõt ilma paigapäälidse inemiseldä – ei Karulan ei kongi muial!

Urmas Roht
Luuduskaitsõkeskusõ Põlva-Valga-Võro
piirkunna direktri

Karula rahvusparki ütes kaitsõsihis om kaitsaq Lõuna-Eesti esiqumatsit mõtsatsit ja järviliidsi maid. Pilt: T. Trapido

20. KAIKA SUVÕÜLIKUUL KAIKAL

Põimukuu 8.-10. päeval 2008

Loeng Loosi koolimaja man. Pilt eräkogost

Riidi, põimukuu 8. päiv

11.30 – Sõit vällä buss Võro kerigu mant.
12.00 – Tulijidõ kirjapandminõ, sissesäädmine.
13.00 – Lõunasüük.

14.00 – Suvõülikooli alostus. Sõnavõtmissõq:
vallavanõmb Tõndsu Tiit ja kõrraldajaq.

Suurilõ

14.30 – **Jüvä Sullõv**. Kaika Suvõülikuul 20.
Tagasikaeminõ ja pildinäütuse tutvustus.
15.00 – **Elleri Kalle**. Karula kandi keelest.
15.30 – **Ojala Uuno**. Kaika koolilugu.
16.00 – **Koemetsa Enn**. Mõtskundõ aoluust
16.30 – **Roho Urmas**. Karula rahvuspargist.

Latsilõ

14.30 – Hobõsõsõit.
19.00 – Võrokeelidseq Jäno-Jussi multigaq.

17.15 – Latsi näütemänge Puiga võrokeelitside näütemänge päävält.

„Illimari košankäük” (Kääpä kuul), „Mõmmibeebi”, „Kuldmuna” (Vahtsõliina kuul).

18.00 – Ödagusüük.

19.00 – Arotus: „Midä tetäq väikeisi maakuulõga?” Pääarotajaq: Kõva Kalvi ja Viiard Piitre.

19.50 – Iloõdak Talliina Võro Seldsi andsambliga Liiso.

20.30 – Laul Lüllemäe kultuurimaja segäandsambli. Perän lõõdsamäng ja simman.

23.00 – Üülaulminõ tulõ man. Iist võtvaq Eda-Kai Simmermann, Väiku Hellero ja Võromaa laulunaasõq,
a ka kõigil tõisil huviliisil pallõldas hindäle iistlaulmisõs mõnõq vanaq rahvalauluq otsiq ja ette
valmistaq. Laulmisõ jaos nõvvo ja laulutekste-viise saa hindäle küssüq Edakai Simmermanni
käest: edakai@kirmus.ee, tel 5190 8090.

23.00 – (samal aol) Filmiõdak. Võrokeelidseq filmiq ja telesaatõq.

Puulpäiv, põimukuu 9. päiv.

7.00 – Hummogunõ mõtsankäük üten Visnapuu Kalmeriga.

8.00 – Hummogusüük

Suurilõ

9.00 – **Torp-Kõivupuu Marju**. Võromaa ku
tarku ja tiidjide inemiisi maa.

9.30 – **Tomsoni Pille**. Karula vanaq
sõõrumaaq.

10.30 – **Merila Helbe**. Lattigu Jaanist.

11.00 – **Apja Luule** kõnõlõs Karula keelen
ummi juttõ Apja külä aoluust ja
mõtsatüüst. Küsüs: Kuksi Ants.

11.30 – **Rangøy Øyvind**. Võro ja nynorski
keelest.

12.15 – Lüllemäe koolilatsi Jaan Lattigu teemalinõ võrokeeline etteastminõ.

13.00 – Lõunasüük.

Latsilõ

9.00–12.00 – Tüütarõ: Lambidõ pügämine.
Viivi Visnapuu.

14.00–17.30 – Mesinik Mati man käümine.
Mesindüs ja taropedäjäq.

- 14.00 – Kaika kandi kaeminõ kas bussi vai uma jalaga.
  - Bussiga. Kaemist juht Drenkhani Jüri.
  - Uma jalaga vannu kooliratu pääl. Kaemist juht Saaroni Arno.
- 18.00 – Õdagusüük.
- 19.00 – Tiatri. Talliina Võro Seldsi tükk „Kommunistligu partei manifest”.
- 21.00 – Iloõdak andsambliga Lõkõriq.
- 22.30 – Üülaulminõ tulõ man. list võtvaq Eda-Kai Simmermann, Väiku Hellero jt.
- 22.30 – (samal aol) Filmiõdak. Võrokeelidseq filmiq ja telesaatoq.

Pühapäiv, põimukuu 10. päiv.

8.00 – Hummogusüük.

Suurilõ

**Suvõülikooli juubõlis:
edimädse Kaika suvõülikooli jutuaq
20 aastakka ildampa.**

- 9.00 – **Viselä Agu.** Kerigukellä akustiga ku kultuurimutõl.
- 9.30 – **Kasagu Enn.** Labatiidüs ja libavastutus.
- 10.00 – **Pajusalu Karl.** Võro keele aoluust.
- 10.30 – **Kama Kaido.** Võrokõsõq ja tõsõq soomõugrilasõq – 20 aastakka ildampa.
- 11.00 – **Kauksi Ülle** ja **Reimanni Nele.** Latsi oppamisõst.

- 12.00 – Laul ja mäng. Kaika latsi kandlõmäng.
- 12.30 – Suvõülikooli lõpõtaminõ.
- 13.00 – Lõunasüük.
- 14.00 – Lätt vällä buss Kaikalt Võrolõ.

Kõikaig om nätäq:

Pildinäütüs Kaika Suvõülikuul 20.
Maalinäütüs Karula maalilaagri tõist.
Paigapäälitside seltse tutvustus.
Karula kihlkunna sugupuiõ näütüs Karula rahvuspargi keskusõn.

Tähelepandmisõs!

- Maadaq saa kas suurõ telgi all vai uman telgin. Kimmähe piät egäl tulõjal hindäl ütten olõma madrats ja magamisõrõivaq.
- Rahha lätt kimmähe vaia söõgi iist masmisõ man (kolm söögikõrda päävän).
- Kaikal olõ-i puuti. Kõgõ ligembäq poodiq ommaq Antslan, Lüllemäel ja Tsoorun – kõigi mano om maad 10 km ümbre, nii et tarvilidsõq aśaq tasos inne tulõkit ütten ośaq.
- Kaikalõ läbi Antsla tulõjil tasos teedäq, et samal aol om säääl Hauka laat, nii et Antslast läbipäsemine või rassõ ollaq ja aigo võttaq.

Lähämb teedüs:

Tea Treimuth Karula Hoiu Ühing, pääkõrraldaja, 5344 1780, teatreimuth@gmail.com
Jüva Sullõv, Kaika suvõülikooli rektor, 5554 3727, juvasul@ut.ee

Latsilõ

- 9.00 – Tüütärõ. Preismani Kaili ja Freibergi Lilian.
- 10.30 – Navitroll'a maalitärõ. Maalitarrõ tulõ hinnäst kirjä pandaq jo riidi, põimukuu 8. pääväl. Osaliisi arv om piiret.

Rahmani ja Ilvese võrokeeline disko Ruusal 2007. Pilt: Harju Ülle

KARULA KIHlkUNNA SAAMISÕST

Seo kirotus om tett proseminäritüü perrä, miä ma panni kokko sis, ku opõ Tarto Ülikoolin aoluu edimädse kursusõ pääl. Minno panniq Karula kihlkunna saamist lähkümbäst uur'ma kats asja: edimält tuu, et mitmõq autoriq ommaq muistidsõ Karula kihlkunna piire egäüts esiq muudu paika pandnuq, ja töösõs tuu, et om naat haihkõlõma, kas Vana Võromaa käve iks Ugandi maakunna ala. Nii oll'gi mu tüü tsihis uuriq, mäantseq olliq muistitsõl aol Karula kihlkunna piiriq, ja kariaq, mäantside suurõmbidõ valitsõmisütsüisi ala Karula maaq jäiq.

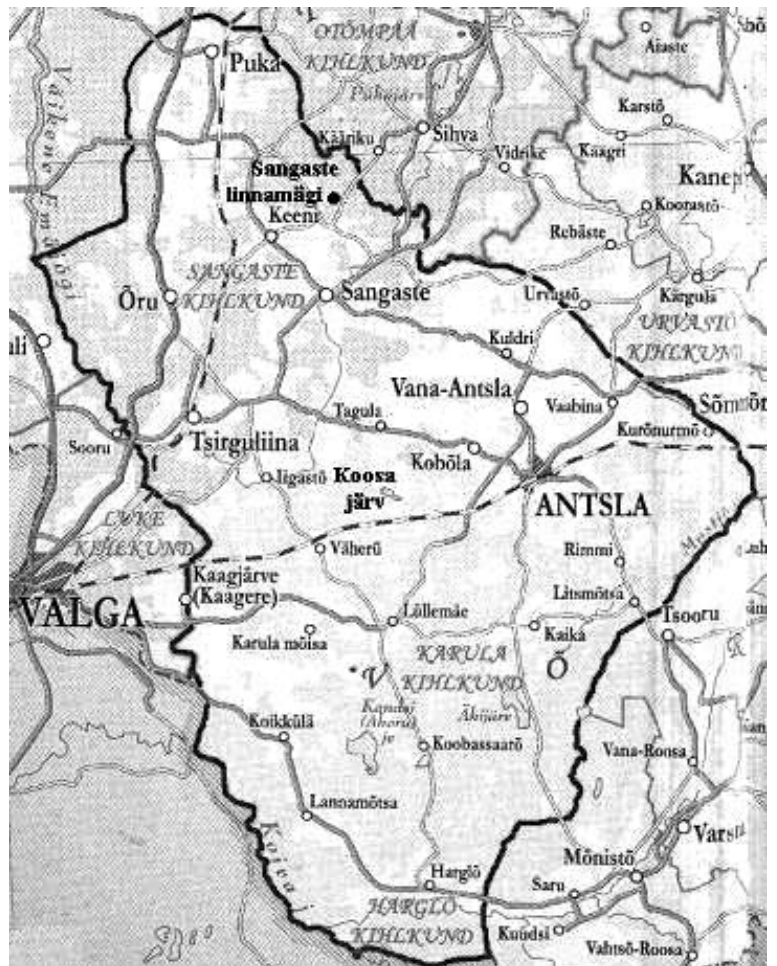
Täpsät tööstust ega teedüst Karula kihlkunna kotusõ vai suurusõ kotsilõ muistõhavadõ ao lõpupoolõ olõ-i arvadaq kostki löüdäq. Om teedäq, et keskaol käve Karula kihlkunna ala ka puul Harglõ kihlkunnast, a muiõ piire kotsilõ meil õkva kirjapantuid teedüssit joht võttaq olõ-õi. Ku asja mitmõ küle päält kariaq ja uuriq, või siski muistidsõ kihlkunna kõgõ töõnõolidsõmbaq piiriq ärq tömmdaq.

Kõgõpäält näütäs pindala võrrõlus, et keskaol oll' Karula kihlkund keskmädsest muistitsõst kihlkunnast kats kõrda vähämb. Tuu lask arvadaq, et muistinõ kihlkund võidsõ keskaol ollaq jaet katõs eräle kihlkunnas, minkast üts oll' Karula.

Ku uuriq Karula kihlkunna keskaigsit luoduslikkõ piire, tulõ vällä, et naaq ommaq väega selgehe nätäq kihlkunna hummogu- ja lõunõpiiri pääl. Õdagu puul ommaq elänüq lätläseq, tuuperäst võidsõ sääl kandin kihlkunna piiris ollaq hoobis rahvidõ piir. Põh'a puul Sangastõ kihlkunnaga luoduslikku piiri olõ-i vai om tuud halvastõ nätäq. Tuu perrä või arvadaq, et sääl om piir tegünüq ildampa ja kõgõ usotavamb olnuq sis tuu, et Karula ja Sangastõ kihlkund olliq muistitsõl aol üts kihlkund.

Kuna üts kihlkunna tunnus om ütime kiil, märke ma uuriq ka paigapäälisest kiilt. Ku

kariaq Harglõ kihlkunda, miä luudi viil 17. aastagasaa lõpun Karula ja Urvastõ kihlkunna maist, tulõ vällä, et Harglõn om väega selgehe tundaq keelepiir innembäidsi kihlkundõ maiõ vaihõl. Tuu näütäs, et keelest või ollaq api umaoliidsi kihlkunnapiire löüdmise man. Ku sis kariaq Karula ja Sangastõ kihlkunna kiilt, tulõ vällä, et nail om väega hulga ütist. Tuust või arvadaq, et Karulan ja Sangastõn võidi muinasaol kõnõldaq ütist kiilt ni taa võisõ ollaq üts kihlkund. Küländ ütte lätt Karula kiil ka Urvastõ kihlkunna lõunaõdagupoolidsõ jao keelega. Ku kaarti kariaq, tunnus väega loogilinõ, et ka ütsjago Urvastõst võisõ ollaq osa muistsõst kihlkunnast, selle et Karula ja Sangastõ kihlkund olõ-i luudusõ poolõst üts tervik.

Arvadaq või, et sääntseq näütsiq vällä muistidsõ kihlkunna piiriq.

Karula kihlkund parhillaidsi piirega.

Päält kihlkundõ ja maakundõ perrä jagamisõ olli muistitsõn Eestin ka vakusõq ja kandsipiirkunnaq. Tuu kotusõ päält kaiõn paistus, et maiõ läänes jagamisõl, midä tetti Otõpääll ja minkast kõnõldas Henrigu Liivimaa aigraamatun, jaeti vallutajilõ maid muistitsidõ vakussidõ viisi, mitte kihlkundõ perrä, nigu mõnõq uurjaq ommaq arvanuq. Henrik tarvitas tuu jaos terminit *kylegunda*, miä võisiq ollaq muistidsõ Eesti vakusõ vastõq. Henrigu aigraamadu perrä või arvadaq, et tuul aol oll' Ugandi maakunnan vakussidõ kõrd jo vällä kujonuq.

Viimätsel aol ommaq kõnõlõmisõs pall'o põhjust andnuq Ugandi maakunna piiriq. Om arvat, et vana Võromaa olõ-õs Ugandi osa. Säane arvaminõ tulõ tuust, et aoluulidsõl Võromaal olõ-i teedäq illadsõ ravvaao liino ja elodus jäi sääl päält 11. aastagasata hõrrõmbas. Karula eloduspilti kaiõn näemi, et siin oll' sais innembide vastapite – elodus läts' kõrrast sakõmbas kooniq muistidsõ ao lõpuni. Tuust või arvadaq, et Karula kihlkunna maaq olli Ugandi all. Päälegi olõ-i kiäki ilmangi haigõlnuq tuud, et Sangastõ kihlkund käve Ugandi ala. Ku naaq kats olli muistõhavva üts ütine kihlkund, sis või arvadaq, et kihlkund ku valitsõmisütsüs käve

kõgõ tävvega üte maakunna ala.

Muistitsidõ vakussidõ piire om rassõmb paika pandaq. Sangastõ piiskobi mõisa piiriq lätvääq küländ täpsähe kokko Sangastõ ja Karula ütiskihlkunna piirega, tuuperäst võisõ ka muistinõ vakus ollaq inämb-vähämb sammo piirega. Karula ja Sangastõ maaq võisõq ollaq ka eräle vakusõq, mink perrä naaq ildampa katõs kihlkunnas erädediq. Arvadaq om, et eräle vakusõq olli Urvastõ kihlkunna lõunõõdagu jago, mink manõ võisõ kävvüq ka Karula kihlkunna hummogupoolinõ jago, miä ildampa käve Vana-Antsla mõisa ala.

Ku pruuviq arvadaq, kuimuudu muistinõ kihlkund vähämbis kihlkunnõs jaeti, sis edimält võidi ehitäq Karula ja Sangastõ keriguq. Tuu perrä, mäantsehe kerikuhe rahval lähkümb oll' kävvüq, tegüsi Karula ja Sangastõ kihlkunna piir. Urvastõ kihlkunna kokkopandminõ võidi andaq Vana-Antsla mõisa läänistajäle, kiä lask' tetäq ka Urvastõ kihlkunna kerigu. Ja nii võeti muistitsõst kihlkunnast viil osa Urvastõ kihlkunna ala.

Kama Pikne

Jalgpall Vanan-Koiolan 2004. Pilt: Harju Ülle

TARUPETTÄI
KARULA RAHVUSPARGI
INFOLEHT

Ähijärve luuduskeskus om
suvõl vallalõ
I-R kell 8-17;
Pu-Pü kell 10-18

Aadrõs: Ähijärve külä,
Antsla vald,
66420 Võromaa

Tel/faks 782 8350
Luudusvaht 529 0388
Niiduspetsialist 5340 8012
Mõtsaspetsialist 5334 0871
Maa- ja planeeringu
spetsialist 516 1479

e-post: karula@lk.ee

Vällä ant Tsihtasotusõ Kesk-
konnainvesteeringute Keskus
abiga

KESKONNAINVESTEERINGUTE
KESKUS

www.kik.ee

KIROTUIISI JÄRGMÄSTE
LEHTE OODAMI KOONI
süküskuu 22. pääväni
(22.09.2008)

*Lajassaarõ maa pääl pidi olõma
Latsõjärv. Kui ma olli lats
viil, lammastõga karjan käve,
sis säääl oll' üts kuusõmõts
ja säääl ümbre alati oll' keväjä
vesi. Ja ütiskõrd, ku ma säääl
karjan olli, sis juusk' üle vii
õkvalt mõtsa sinnäq kivestü
poolõ üts väikene hallõ rõividõga
poiskõnõ. Tuu om mul nii meelen.
Ja vanaq inemiseq ütliväq,
et tuu on vaim. Pall' uq olli
nännüq. Mõni ütelnüq, et säääl
vaonüq nigu hainaruga lajalõ
ja tuud nännüq. Järve man oll' ka
latsõ ikmist kuultu.
Aliide Pulst, 82 a. (1973)*

T E E D Ü S

Laagrist saavaq ossa võttaq nii latsõq ku täüskasunuq. Foto:arhiiv

Maalilaagrit peetas põimukuu
18.-24. pääväl Väiku-Lajassaare
talon Karula vallan. Laagrist saa-
vaq ossa võttaq nii latsõq ku täüs-
kasunuq. Latsilõ oppas mitmõsu-
gumaisi maalimisviise Epp Viires,
täüskasunuq maalvaq õlivärvega
Eve Valpri juhtmisõ perrä.

Laagrilisõq saavaq üüse ollaq ai-
dan vai sis telgin, ku tuu esiq üten
võtvaq. Süümine (kats kõrda pää-
vän – hummogu- ja lõnõsüük)
käü raha iist. Kiä taht maalilaagri-
he tullaq, piät hindäst inne teedäq
andma telefoni pääle 516 1479 vai
e-kiräga henno.peegel@lk.ee

Seo suvi kõrraldõdas maalilaagrit
Karula rahvuspargin 11. kõrda. In-
nembäidsil aastil om olt Ähijärvel,
Lüllemäel, Tuhka ja Lajassaare ta-
lon. Kümne aastaga kõgõ parõmb-
ist tõist om kokko pant näütüs,
midä saa kaiaq Kaika XX Suvõüli-
kooli aigo Kaikamäel ja sügüse
Karula luuduskeskusõn Ähijärvel.
Maalilaagri läbiviimist tukõsõq SA
Keskonna Investeeringute Kes-
kus, Kohaliku Omaalgatuse Prog-
ramm ja Karula vald.

LINDAQ, VAIM!

Viis G. Verdi, sõnaq J. Pulk

Lindaq, vaim, üle suurõ ja väiksegi vii,
üle tornõst ja korgist mõtsalatvust,
lindaq seeniq, ku all näet loogõlist tolmavat tiid,
tuu om tii, mia algas su kotust.

Ja tuu maa säääl all om su uma Võromaa,
tiid sinnäq unõhtaq ei saaq, ku ka kästü,
ja tuu mõts katõl puul tiid om tuusama,
miä su rahvast om mitugi kõrda jo pästnõ.
Hoitnu, katnu tä nälläst ja alambat,
varjanu tiä tuud, kedä takan om aetu.

Ei su jaos olõq ilman üttegi maad parõmbat,
umas võtt tä nii vägevä ku väetü.

Ku ka kotust ei olõq muud jäänüq,
ku vana pähn kao man, tuugi puulmäänüq,
järgijätmäldä tõmbas tuu kodunõ hõng,
Võrumaalõ tagasi lindas su hing,
Võrumaalõ tagasi lindas su hing,
lindas tagasi hing.

KOMMUNISTLIGU PARTEI MANIFEST

Maailman om veidüq teossit, miä olõssiq nii
pall'o mõotanüq mill'onidõ inemiisi ello. Marxi
ja Engelsi teos om üts naist. Üts naist teossit,
miä om mõotanüq ka võrokõisi ello. Kui ja
ku pall'o? Toolõ pruuvgi näütemäng vastust
andaq...

Jaanis Valk

"Tarupedäjä" ommaq kokko pandnuq ja toimõndanüq; Pille Tomson, Jüvä Sullõv ja Olivia Tiil.

roheline trükis Trüküt vanastpaprost ümbre tettü paprõ pääle luuduslidsõst õlist ja vaigust värmega. ©Ecoprint